

muizen geen enkele poging werd ondernomen om hun verblijf te verlaten. Over het algemeen bestond het nestmateriaal uit mos en gras. Van boven gezien, dus nadat het deksel van het kastje was gelicht, ziet men slechts één dichte kluwen van nestmateriaal, zodat het op zo'n moment niet mogelijk is om vast te stellen of zo'n kastje in werkelijkheid wel bewoond wordt door eikelmuisen.

Met behulp van een potlood, dat in het nestmateriaal gestoken werd, controleerde ik uiterst voorzichtig de inhoud van het nest en zag toen dat er drie eikelmuisen in diepe slaap in zaten. Deze wijze van controleren (insteken van een potlood in het nestmateriaal) paste ik bij alle kastjes toe. In enkele gevallen sprong de eikelmuis direct bij het openen van het deksel via mijn armen uit het kastje; in andere gevallen

Een eikelmuis in winterslaap
Foto: J. Th. ter Horst

bleken de eikelmuisen wel wakker te zijn maar bleven verscholen in de nestbuidel om pas te reageren als ze door het potlood werden aangeraakt. Opgemerkt kan nog worden dat in voorgaande jaren maar heel sporadisch een eikelmuis bij de periodieke nestkastinspectie in de kastjes werd aangetroffen.

De vindplaatsen

Heel merkwaardig is, dat de eikelmuisen over het gehele reservaat verspreid blijken te zijn, dus aanwezig zowel in het noordelijke als in het zuidelijke deel van het object. Dit kon gemakkelijk worden vastgesteld omdat de hangplaats

van alle kastjes nauwkeurig bekend is en ook staat aangetekend op een kaart. Alle kasten zijn namelijk genummerd en bij de periodieke controle worden alle gegevens per genummerde kast precies genoteerd en later op een staat vermeld. Aan de hand van de kaart met de plaatsen waar de 13 kastjes hangen kan dus precies het verspreidingsgebied worden aangegeven. Deze kaart bevindt zich in het archief van het Staatsbosbeheer. Wij ontleen hieraan enkele gegevens, die ook de lezers zullen interesseren, nl. dat de eikelmuis geen voorkeur heeft voor een bepaalde boom en dat de gemiddelde hoogte van de nestkastjes 1,20 m bedraagt. Merkwaardig is dat de nog in juni slapend aangetroffen drie eikelmuisen alle in kastjes zaten, die hingen op het NO en het N, dus aan de koude kant.

Buiten deze officiële waarnemingen zijn er nog enkele losse waarnemingen uit 1965, waardoor bevestigd wordt, dat het jaar 1965 een voor de eikelmuisen gunstig jaar is geweest.

Samenvatting

Dit algemeen over het hele reservaat verspreid voorkomen van *Eliomys quercinus* is voor mij een nieuw verschijnsel. Reeds 7 jaren heb ik tijdens elk broedseizoen alle nestkastjes gecontroleerd, waarbij ik in een hoogst enkel geval een eikelmuis in een kastje aantrof.

HYMENOPTERA ACULEATA VI *)

Plooiwespen uit Limburg. (Diploptera)

door
H. SANDERS (Roermond)

Uit de grote groep van de aculeata = angel-dragende insecten zijn de plooiwespen wel het meest gevreesd. Uit eigen ervaring kent bijna ieder mens de lastige wespen uit de augustusmaand, als men op een terrasje zit te genieten van wat zoetheid, van een stuk Limburgse vla bij een kop koffie. De wesp, die dan wil meegenieten is in 99 van de 100 gevallen een *Paravespula germanica*; wil men er een Nederlandse naam aan geven, dan heet zij de Duitse wesp.

*) Hymenoptera aculeata V is verschenen in Jrg. 42 (1953), no. 11, blz. 98.

In 1944 maakte G. Kruseman een goede determinatie-tabel voor de Vespidae, dat zijn die soorten, die met velen bij elkaar in grotere nesten tesamen leven, meestal onder de grond. Maar een enkele keer vindt men ook wel zo'n nest hangend in een boom of in een verlaten bijenkorf.

Met de tabel van Kruseman (1944) kunt u de 11 of 12 Nederlandse soorten leren onderscheiden. Sommigen ervan zult u nooit aantreffen, tenzij u intensief gaat verzamelen, en ook dan nog alleen als u veel geluk hebt. Ik bedoel bv. de twee inlandse koekoekswespen.

Maar behalve deze „sociale” wespen zijn er in Nederland nog 37 andere soorten van plooiwespen, die niet in sociaal verband leven. Ze behoren tot de familie der *Eumenidae* of metselwespen. Een beschrijving van deze soorten vinden we in een drietal artikelen van het tijdschrift „De Levende Natuur” oktober, november en december 1952, van de hand van dr. J. Wilcke.

Evenals Kruseman maakte hij determinatie-tabellen om het de Nederlandse entomologen mogelijk te maken deze soorten op een gemakkelijke wijze te onderscheiden. Tevens gaf hij van ieder soort biologische bijzonderheden omtrent de leefwijze en de verspreiding in Nederland. Samenvattend zegt hij op het eind van zijn artikelenreeks: „Van Groningen zag ik slechts 1 soort. Van Drente en Overijssel waren er elk 6 soorten. Daarnaast heeft ook Zeeland er bedroevend weinig, te weten 3. Hiertegenover staan dan het kleine Utrecht met 22, Noordbrabant met 27, Gelderland met 28 en het onvolprezen Limburg met 31 soorten.” (Wilcke 1952 p. 238)

Sinds 1952 is dit aantal door nieuwe vangsten gegroeid tot 36 soorten, waarbij 2 soorten die te beschouwen zijn als nieuw voor de Nederlandse fauna. Hier volgt een overzicht van de gegevens waarover ik beschik na ruim 20 jaar van verzamelen en observeren, voornamelijk rond Roermond, maar tijdens excursies ook in Zuid- en Noord-Limburg.

Vespidae

1. <i>Vespa crabro germana</i>
Christ 1791	vrij zeldzaam
2. <i>Dolichovespula media</i>
(Retz. 1783)	zeldzaam

3. <i>D. n. norwegica</i> (F. 1781)	zeldzaam
4. <i>D. saxonica</i> (F. 1793)	vrij zeldzaam
5. <i>D. s. sylvestris</i> (Scop. 1763)	algemeen
6. <i>Paravespula vulgaris</i> (L. 1758)	zeer algemeen
7. <i>P. g. germanica</i> (F. 1793)	zeer algemeen
8. <i>P. r. rufa</i> (L. 1758)	zeer algemeen
9. <i>Vespula austriaca</i> (Panz. 1794)	1 ♂ Epen 1963
10. <i>Pseudovespula omissa</i>
(Geoffr. 1785)	1 ♀ Houthem 1895
11. <i>Polistes biglumis bimaculatus</i>
(Bisch. 1931)	1 ♀ Nuth 1949

Eumenidae

1. <i>Oplomerus sp. spinipes</i>
(L. 1758)	algemeen
2. <i>Opl. m. melanocephalus</i>
(Gmel. in L. 1790)	zeldzaam
3. <i>Opl. r. reniformis</i>
(Gmel. in L. 1790)	algemeen
4. <i>Gymnomerus l. laevipes</i>
(Shuck. 1837)	algemeen
5. <i>Nannopterorchilus ph. phaleratus</i>
(Panz. 1797)	algemeen
6. <i>Microdynerus exilis</i>
(H.-Sch. 1839)	vrij zeldzaam
7. <i>Micr. nudunensis</i>
(Sauss. 1856)	zeldzaam
8. <i>Nannodynerus dentisquama</i>
(Thoms. 1870)	zeldzaam
9. <i>Nann. orbitalis</i>
(Thoms. 1874)	1 ♂ Houthem 1870
10. <i>Nann. xanthomelas</i>
(H.-Sch. 1839)	zeldzaam
11. <i>Allodynerus floricola</i>
(Sauss. 1852)	niet uit Limburg
12. <i>All. d. delphinalis</i>
(Gir. 1866)	vrij zeldzaam
13. <i>All. Rosii</i>
(Lep. 1841)	vrij zeldzaam
14. <i>Pseudepipona v. variegata</i>
(H.-Sch. 1839)	1 ♀ Roermond
15. <i>Euodynerus D. Dantici</i>
(Rossi 1709)	vrij zeldzaam
16. <i>Euod. quadrifasciatus simplex</i>
(F. 1793)	zeldzaam
17. <i>Ancistrocerus parietum</i>
(L. 1758)	algemeen
18. <i>Anc. claripennis</i>
Thoms. 1874	algemeen
19. <i>Anc. renimacula</i>
(Lep. 1841)	1 ♀ f.n.sp.
Montfort 1953
20. <i>Anc. gazella</i>
(Panz. 1789)	algemeen
21. <i>Anc. ichneumonideus</i>
(Ratz. 1844)	niet uit Limburg
22. <i>Anc. trifasciatus</i>
(Müll. 1776)	algemeen
23. <i>Anc. parietinus</i>
(L. 1761)	vrij zeldzaam
24. <i>Anc. a. antilope</i>
(Panz. 1789)	zeldzaam

25. <i>Anc. nigricornis</i> (Curt. 1826)	algemeen
26. <i>Anc. dusmetiolus</i> (Strd. 1914)	vrij zeldzaam
27. <i>Anc. o. oviventris</i> (Wesm. 1836)	vrij zeldzaam
28. <i>Anc. sc. scoticus</i> (Curt. 1826)	zeldzaam
29. <i>Odynerus murarius nidulator</i> (Sauss. 1856)	zeldzaam
30. <i>Od. cr. crassicornis</i> (Panz. 1798)	zeldzaam
31. <i>Od. alternans</i> (Zett. 1838)	niet uit Limburg
32. <i>Od. elegans</i> Wesm. 1833	algemeen
33. <i>Od. mutinensis</i> (Bald. 1894)	algemeen
34. <i>Od. debilitatus</i> (Sauss. 1856)	vrij zeldzaam
35. <i>Od. connexus</i> (Curt. 1826)	vrij zeldzaam
36. <i>Eumenes c. coarctatus</i> (L. 1758)	1 ♂ f.n.sp. Maastricht 1954
37. <i>Eum. p. papillarius</i> (Christ. 1791)	vrij zeldzaam
38. <i>Eum. p. pedunculatus</i> (Panz. 1799)	algemeen
39. <i>Discoelius zonalis</i> (Panz. 1801)	niet in Limburg

In bovenstaande lijst is de nomenclatuur gevolgd van Blüthgen (1961), terwijl ook konsekwent de naam gekozen is van de subspecies, die in ons land voorkomen.

Het geheel samenvattend kunnen wij constateren dat de groep van de plooiwespen momenteel in Nederland 50 soorten telt. Hiervan behoren 11 soorten tot de familie der *Vespidae*; in Limburg 11. Tot de *Eumenidae* behoren 39 soorten; in Limburg zijn daarvan 36 soorten waargenomen.

Op enkele bijzonderheden mag nog gewezen worden. Opvallend is dat er zoveel soorten zijn die slechts éénmaal of tweemaal in Nederland zijn waargenomen gedurende ongeveer 100 jaar. Bij de *Vespidae* zijn dat de soorten:

Vespula austriaca 3x, *Ps. omissa* 1x, *Polistes bimaculatus* 1x.

Bij de *Eumenidae* volgens de opgaven van Wilcke (1952, p. 233-237):

Nannodynerus orbitalis 1x, *Pseudepipona variegata* 1x, *Microd. nugdunensis* 2x, *Allod. floricola* 1x, *Anc. dusmetiolus* 2x, *Odynerus alternans* 1x.

Ook de twee soorten die hier als nieuw voor de Nederlandse fauna worden bekend gemaakt zijn slechts 1 keer gevangen. Deze uitermate, grote zeldzaamheid voor ruim 20% van alle in-landse soorten moet wel als een *feit* geaccepteerd worden, en kan niet op rekening worden geschoven van een gebrekkige waarneming of van een te geringe belangstelling. Alleen reeds mijn eigen collectie *Eumenidae* telt (eind 1965) meer dan 600 exemplaren. In één enkel geval lukte het mij van een der bovengenoemde zeer zeldzame soorten de aanwezigheid in groter aantal aan te tonen nl. voor *Anc. dusmetiolus*, Haelen, Swalmen, Maasniel, Vlodrop, Lerop, totaal 18 ♀♀, 9 ♂♂.

De soort werd steeds gevangen op lemen muurwanden en zal dus ongetwijfeld ook in Zuid-Limburg voorkomen. Deze soort had een „bloei” in de jaren 1951-1953, en werd toen sterk geparasiteerd door de goudwesp *Chrysis obtusidens*.

Ik mag *Anc. dusmetiolus* met zeer grote waarschijnlijkheid als gastheer van *Chrysis obtusidens* vermelden — de beide zeldzame soorten werden op dezelfde vindplaatsen gevangen, elders in Nederland niet waargenomen, en kenden een bijna gelijktijdige bloei. Van *Chr. obtusidens* werden in 1953 50 exemplaren gevangen (Parren-Sanders), terwijl voordien maar 1 vangst bekend was Exaeten 1886, onder de naam *Chr. käufelt*. (van Lith 1950 p. 49)

Waarnemingen van enkele zeldzame soorten

Dol. media: is in het hele gebied zeldzaam, 1 ♀ op bloeiende wilg Haelen 22-IV-1947; 3 ♂♂ Haelen, Swalmen; ♀♀ Mook, Roermond.

Dol. saxonica komt sporadisch voor in de beboste gebieden van Zuid- en midden-Limburg; meerdere ♀♀ en ♂♂ van Vaals, Mesch, Lerop, Horn, Meynweg.

Dol. norwegica: wordt door Blüthgen beschouwd als een streng boreo-alpiene soort. Kruseman (1944, p. 212) noemt als vindplaats Putten (Gld) en Paterswolde. Ik bezit 3 ♀♀ van Meynweg, Exaeten, Haelen; 3 ♂♂ van Lerop en Melick. De soort moet m.i. ook in het bosgebied van Vijlen-Vaals te vinden zijn.

Vespula austriaca: de vangst van 1 ♂ Epen

17-VIII-1963 betekent een derde vindplaats voor Nederland.

Oplomerus spinipes en *reniformis*: herhaaldelijk werden door mij cocons van deze twee soorten uitgegraven uit leem. De kweek lukte vrij gemakkelijk. Daarbij werd met zekerheid aangetoond dat *Chrysis viridula* de parasiet is van *spinipes*. Deze *Chrysis* vliegt ook in gezelschap van *reniformis*, maar tot nu toe lukte het mij niet om dit door kweek te bevestigen.

Gymnomerus laevipes: bijna ieder jaar uit braam, de kweek leverde wel diverse sluipwespen maar nooit een goudwesp.

Micr. nugdunensis en *Nann. orbitalis*: zijn mij alleen uit de literatuur bekend, geen eigen vangsten.

Allodynerus delphinalis: ik bezit 11 ♀♀, 5 ♂♂ uit Horn, Heythuisen, Meynweg, Vlodrop, allen gekweekt uit braam. Als parasiet vond ik merkwaardigerwijs *Chrysis mediata*; waarschijnlijk is dit een goede ondersoort, aangezien de type *Chr. m. mediata* vermeld wordt als parasiet van *Opl. spinipes*.

Allod. Rossii: Wilcke (1952) kent van deze soort nog geen vindplaatsen in Limburg. Intussen kon ik de soort op meerdere plaatsen in Limburg aantreffen, ze vliegt voornamelijk op houten schuren. Totaal 24 ♀♀ en 12 ♂♂ van Swalmen, Paarlo, Vlodrop, Exaeten, Heythuisen.

Pseudepipona variegata (= *herrichii* Saus.): behalve in Rozendaal 1 ♀ (zie Wilcke 1952) blijkt uit Blüthgen (1961 p. 133) dat deze soort 1 x gevangen is te Roermond (door wie?).

Euod. Dantici: een kolonie van deze prachtige wesp in oude weipalen (Melick) ging door industrialisering totaal verloren. Uit de jaren 1950-1953 bezit ik van deze vindplaats 12 ♀♀, 10 ♂♂.

Anc. renimacula: deze soort is goed kenbaar aan de gele niervlekken van het propodaeum. De vangst ervan is wel verrassend, omdat het verspreidingsgebied rond de Middellandse zee ligt, met enkele verspreide vangsten in Midden-Europa.

Anc. claripennis: ik bezit een ♀ dat gestylopiseerd is. Stylopisering treedt in het door mij onderzochte gebied herhaaldelijk op bij de *Andrena*'s, minder vaak bij *Halictus*. Bij de plooiwespen is het in Nederland een grote zeldzaamheid, ik beschik nl. over geen enkel gegeven uit

de literatuur. De naam van de parasiet is vermoedelijk *Pseudoxenos Schaumii* Saund. (Vergelijk: Ulrich 1927 p. 89; en Blüthgen 1961, p. 166 en 170)

Anc. scoticus: een zeldzame soort van de Melicker-heide; is met de ontginning van dit heidegebied verdwenen, 1 ♀ en 8 ♂♂.

Odynerus debilitatus en *connexus*: twee zeldzame soorten volgens Wilcke (1952, p. 233). Beide soorten werden in aantal van verschillende plaatsen door mij gevangen. *Od. debilitatus* 20 ♀♀, 4 ♂♂ is minder zeldzaam dan *Od. connexus* 8 ♀♀ en 1 ♂, op oude palen maar ook uit riet gekweekt (Haelen 1952).

Eumenes coarctatus: de vangst van het ene ♂ is van de Pietersberg 19-VI-1954.

Eum. papillarius: is wel cultuurvolgend; ik ving de soort in tuinen, Roermond, Maastricht en Echt.

Eum. pedunculatus: hoort voornamelijk thuis in heidegebieden.

Van de volgende soorten werden exemplaren gevangen in de tweede helft van augustus of zelfs in september, waardoor waarschijnlijk wordt dat zij in 2 generaties optreden: *Allodynerus Rosii* ♀ 23-IX-1965; *Anc. gazella* ♀ 3-IX-1964; *Anc. parietum* ♂ 21 en 23-VIII-1964; *Anc. trifasciatus* ♀ 3-IX-1964, ♀ 22-IX-1965; *Anc. nigricornis* ♂♂ op 15 en 23-IX-1965; *Od. elegans* ♀ 23-VIII-1963; *Od. debilitatus* ♀ 30-VIII-1961; *Od. mutinensis* ♀ 23-VIII-1949; *Eumenes pedunculatus* ♀ en ♂ 19-VIII-1950.

Summary

Discussion of the distribution of the Vespidae and Eumenidae in Limburg. (in the south of the Netherlands)

An enumeration of the more important data is given.

Ancistrocerus renimacula Lep. and *Eumenes coarctatus* L. are new to the Dutch fauna. *Chrysis obtusidens* Duf.-Per. probably parasitizes on *Ancistrocerus dusmetiolus* Strnd. *Chrysis mediata* Lins. (in a new subspecies?) was bred from *Allodynerus delphinalis* Gir. (ex rubro)

Finishing the article nine species are mentioned, captured in the month of August and September (a second generation?)

Litteratuur

1. Kruseman, G. 1944: Nederlandsche sociale wespen en hun koekoekswespen. (Ent Ber.d.XI no. 260)
2. Wilcke, J. 1952: De Nederlandse metselwespen, (De Levende Natuur, jrg. 55)
3. Blüthgen, P. 1961: Die Faltenwespen Mitteleuropas. Berlijn.
4. van Lith, J. P. 1950: Chrysis kaufeli. (Publicaties van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, r. III) Maastricht.
5. Ulrich, W. 1927: Strepsiptera. (Biologie der Tiere Deutschlands) Berlijn.

BOEKBESPREKING

Ons Krijtland Zuid-Limburg II. Geologische geschiedenis van Zuid Limburg door B. J. Romein. 80 bladz. met vele illustraties. Wetenschapp. Meded. no 61 van de K.N.N.V., 1966. Prijs f 3,75, voor leden van de K.N.N.V., Natuurhist. Gen. in Limburg en Ned. Geol. Ver. f 3,—. Te bestellen door storting of overschrijving van het bedrag op postrekening 13028 van het Bureau van de K.N.N.V. te Hoogwoud, met vermelding W.M. 61. Ook verkrijgbaar in het Natuurhistorisch Museum te Maastricht.

Dit boek is zeer welkom. Sinds het verschijnen van „De bodem van Zuid-Limburg” van Jongmans en Van Rummelen in 1937 — al lang uitverkocht — is er geen algemeen samenvattend boek verschenen over de geologische geschiedenis van Zuid-Limburg. Thans zijn we weer gelukkig zover. Gelijk dat van 1937 is ook dit boek de vrucht van rijke ervaring, geschreven door een bekwaaam geoloog — de schrijver is conservator van het Geologisch Bureau te Heerlen — en bovendien geschreven in duidelijke, bevattelijke taal. Worden er echte vaktermen gebruikt, dan verwijst de schrijver voor de verklaring er van naar hoofdstuk IX: „Verklaring van enkele vaktermen”. Men raadplege ook steeds de figuren. Wanneer men bij het beknopte overzicht van de geologische perioden, zoals wij dat vinden in de Inleiding, niet telkens de kaartjes van de land- en zeeverdeling raadpleegt, dan raakt men op de wandeling door het geologisch verleden beslist de weg kwijt. Ik vind het sympathiek, dat de schrijver de inleiding besluit met de portretten van pioniers van het geologisch onderzoek in het Zuiden, twee uit de vorige eeuw — Staring en Binkhorst van den Binkhorst — en twee uit deze eeuw, Jongmans en Van Rummelen.

Uitvoerig komt dan onze oudste formatie, het Carboon, aan de beurt, dat onmiddellijk gevolgd wordt door een hoofdstuk over de „oude” tektoniek van Zuid-Limburg, dat noodzakelijk is voor het goede begrip van de bouw van het carbonisch „grondgebergte”. De „jonge” tektoniek, die de bewegingen uit latere perioden tot onderwerp heeft, komt aan het einde van dit boekje ter sprake.

Het spreekt vanzelf, dat in „Ons Krijtland” het Krijt een goede beurt krijgt. Ik heb alle bewondering voor de behandeling van dit stuk aardgeschiedenis, dat 120-70 miljoen jaren achter ons ligt. Toch heb ik voor dit hoofdstuk een wens, nl. deze, dat de schrijver bij een volgende uitgave gaat werken met tussengevoegde opschriften. Dan overziet men het geheel beter. Bovendien zou een rechtstreekse verwijzing naar fig. 51 achter in het boek (De indeling van het Zuid-Limburgse Krijt en Oud-Tertiair) zeker gewenst zijn.

Dan volgen Tertiair en Kwartair, deze wel met tussengevoegde opschriften.

Dit is een zeer goed boek. Voor wie is het geschreven? Het antwoord op deze vraag heb ik ongeveer kunnen vinden in het „Woord vooraf”. Toch heb ik mijn oor nog eens te luisteren gelegd bij een der redactieleden, die mij zeide, dat dit boek bedoeld was voor de zeer geïnteresseerde leek in de geologie, die het boekje thuis rustig moet lezen en dan gebruik moet maken van de komende deeltjes uit deze serie, waarvan het eerste reeds verschenen is. Dan zal deze serie volkomen beantwoorden aan het doel van de redactie, die wij met deze uitgave van harte feliciteren. K.

Geïllustreerde flora van Nederland. Handleiding voor het bepalen van de naam der in Nederland in het wild groeiende en verbouwde gewassen en van een groot aantal sierplanten met meer dan zesduizend figuurtjes door E. Heimans, H. W. Heinsius en Jac. P. Thijssen. 21e druk, bewerkt door prof. dr. J. Heimans, met medewerking van J. H. Kern, Dr. G. Kruseman en Th. J. Reichgelt. 1182 bladz. W. Versluys N.V. Amsterdam-Antwerpen 1965. Prijs geb. f 18,—

Het is overbekend dat vele planteliefhebbers graag van deze flora gebruik maken, omdat zij er zo goed mee overweg kunnen. Dat is een niet gering compliment voor een flora. Even belangrijk is echter ook de eis, dat de flora wetenschappelijk verantwoord is. Daar hoeven wij ons ook geen zorg over te maken, daar deze flora al sinds jaren bewerkt wordt door prof. J. Heimans, die zich bovendien de medewerking verzekerd heeft van enkele bekwame botanici.

Tussen deze en de voorgaande druk bestaat niet veel verschil. Slechts enkele verbeteringen zijn aangebracht. Verder is er een betere papiersoort gebruikt, zodat de tekeningen zeer goed tot hun recht komen.

Beginnende gebruikers van deze flora wil ik er op wijzen, dat de flora sinds 1942 bevat een hoofdstuk: „De flora als inleiding tot de bijzondere plantkunde”, gevolgd door een determineertabel van Nederlandse plantengesellschaften, waardoor deze flora geworden is een handboek voor de algemene vegetatiekunde van Nederland.

Wanneer iemand met deze flora een plant niet kan determineren of moeilijkheden heeft met een plant, dan kan hij die plant zenden aan prof. dr. J. Heimans, Quinten Massijsstraat 4, Amsterdam-Z. K.